СВОБОДА — SVOBODA

УКРАЇНСЬКИЙ ДНЕВНИК — UKRAINIAN DAILY

УРЯДОВИЙ ОРГАН ЗАПОМОГОВОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ УКРАЇНСЬКИЙ НАРОДНИЙ СОЮЗ В ЗЛУЧЕНИХ ДЕРЖАВАХ АМЕРИКИ.

OFFICIAL ORGAN OF THE UKRAINIAN NATIONAL ASSOCIATION, Inc.

ТРИ ЦЕНТИ. РІК XXXII. Ч. 205. Джерзи Сіті, Н. Дж., середа, 3. вересня, 1924. VOL. XXXII. No. 205. Jersey City, N. J., Wednesday, September 3, 1924. THREE CENTS

Кров ллється через Клен.

МАРІОН, Илинойс, 1. вересня. — В Герині прийшло позавчора сполудня до кровавої бійки межи прихильниками та ворогами Ку Клакс Клена. В бійці погибло на місци шестеро людий.

Бійка почалася в гаражу одного члена Клена. В стрілянині мав узяти участь самий окружний шериф Ґелиґен, ба навіть, як дехто каже, він власне мав віддати перші вбийчі вистріли.

На домагання провідників Клена арештовано нині його та кількох його товаришів. Закидають вони йому, що він почав стріляти до Кленсменів без причини з їх сторони.

Стейтовий уряд вислав учора до Герина кілька відділів війска, і воно удержує нині порядок в околиці.

ЩЕ ОДНА БІЙКА ЧЕРЕЗ КЛЕН.

БОФАЛО, Ню Йорк, 30. липня. — У бійці межи Ку-Клакс-Клена погибло двох людий.

Після думки поліції, бійка вийшла через те, що члени Клена підозрівали одного свого члена, тепер убитого Остина, що він є католиком та приступив до організації лишень на те, щоби шпигувати в ній в користь поліції.

ВЕЛИКА КЛЕНСЬКА ДЕМОНСТРАЦІЯ.

ТРЕНТОН, 1. вересня. — Ку-Клакс-Клен з цілого сходу Злучених Держав використав „день праці" для відбуття великої демонстрації. На приказ впорядчиків зібралося коло 10,000 закаптурених членів, які відбули величезний похід улицями міста. Щоби всі учасники походу перейшли поперед якесь місце треба було дві години.

Похід був стережений поліцією і його ніхто не переривав. Підчас нього однак хтось дістався на площу, де стояли авта Кленсменів, та прорізав кілька сот ґумових коліс. Авта походили з 14 східних стейтів.

КОЖДИЙ КАНДИДАТ УЖИВАЄ „ДНЯ ПРАЦІ" ДЛЯ ЗАКЛИКУ ДО РОБІТНИКІВ.

ВАШІНҐТОН, 1. вересня. — Кождий з трох головних кандидатів на уряд президента Злучених Держав виголосив нині промову, звернену спеціяльно до робітників.

КУЛИДЖ НЕ БАЧИТЬ ПОТРЕБИ ПОПРАВЛЯТИ ДОЛЮ РОБІТНИКІВ.

Президент Кулидж виголосив свою промову до кількох сот робітничих юнійних провідників, зібраних в так званій „східній комнаті" Білого Дому. В сій промові президент заявився виразно за тим, щоби відносини межи робітниками та капіталістами остали на далі такі самі, як вони були досі; на його думку, робітникам тепер поводиться добре, бо їх робітнича заплата з року 1913. зросла на 99 процентів, тоді як кошти життя зросли всего на 69 процентів. Він очивидно, представляв републиканську партію за головного приятеля робітників та критикував Ла Фоллета за його радикалізм.

ДЕЙВИС ПРОТИ ДІТОЧОЇ ПРАЦІ.

Джан В. Дейвис, кандидат демократичної партії, виголосив свою промову у Гвілинґу, Вест Верджінія. Він підносив здобутки робітників у їх боротьбі за поправу своєї долі та підносив потребу дальшої боротьби, поки не здобудеться повної рівноправности. Він заявився проти зелізничої робітничої ради, а за наданнем конґресови права забороняти діточу працю по фабриках та за обмеженнем судових заборон.

ЛА ФОЛЛЕТ ЗА БОРОТЬБОЮ ВЕЛИКИХ КОМПАНІЙ.

Сенатор Ла Фоллет виголосив свою промову при помочи радія. Він закинув обом старим партіям, що вони обороняють великі монопольні капіталістичні спілки та банкирів.

Подібні промови виголосили теж кандидати на уряд заступника президента. Ґвілер, товариш Ла Фоллета, називав Кулиджа політичним боягузом, а Дейвиса слугою банкирів. Брайен, товариш Дейвиса, говорив про спільність інтересів робітників та фармерів.

ФАБРИКАНТИ КЛИЧУТЬ ГОРОЖАН ДО ГОЛОСОВАННЯ.

НЮ ЙОРК, 1. вересня. — „Національне товариство фабрикантів" вислало 15 міліонів листків з пригадками брати участь в голосованню. На думку сього товариства, сьогорічні вибори такі важні, що кождий горожанин повинен брати участь.

ЛЕТУНИ, ЩО ЛЕТЯТЬ ДОВКОЛА СВІТА, ВЖЕ ВЕРНУЛИ ДО АМЕРИКИ.

ВАШІНҐТОН, 1. вересня. — Американські летуну, що відбувають першу воздушну подорож довкола світа, дібралися нині вже назад до американських берегів, переїхавши понад море з Ґренляндії до міста Індіен Гарбор на Лабрадорі.

„РОБІТНИКИ МОЖУТЬ ПОКІНЧИТИ ВІЙНУ".

КЛИВЛЕНД, Огайо, 1. вересня. — Ворен Стовн, голова юнії зелізничих машиністів, виголосив тут промову з приводу „дня праці", в котрій сказав, що лишень робітничі організації можуть покінчити війни.

Зробити се можуть через опирання політичною дорогою поступових кандидатів, які відносяться прихильно до робітничих домагань.

ЗЕЛІЗНИЧА КАТАСТРОФА.

ФИЛИПИСНБЕРГ, Ню Джерзі, 31. серпня. — Поспішний поїзд зелізниці Ню Джерзі Сентрел, їдучий з Гарисбурга до Ню Йорку, вискочив на скруті з шин.

Наслідком катастрофи покалічилося кільканайцять осіб.

З БРАЗИЛІЙСЬКОЇ РЕВОЛЮЦІЇ.

БУЕНОС АЙРЕС, 31. серпня. — Війска бразилійського федерального уряду заняли нині місто Манаос, столицю стейту Амазонасу, в котрім вибухла революція який місяць тому назад.

ПЕРЕД ВИРОКОМ НА МІЛІОНЕРІВ ДУШЕГУБІВ.

Шикаґо, Ілл., 29. серпня. — Суддя Кейверлі має видати присуд у процесі проти Ліополда і Ловба дня 10-го вересня с. р. Міжтим він має простудіювати акти 32 днів процесу, які займають 2,000 сторін.

В адвокатських кругах кажуть, що убийники не пійдуть на шибеницю, а дістануть досмертну вязницю.

Обчисляють, що процес досі коштував $350000. З того стейт Іллиной заплатив $58,000, а батьки обвинувачених решту, себто $300.000, головно „умовим знавцям", а також і адвокатам.

РОЗПИВСЯ ЗА ПРОГІБІЦІЇ.

Ню Йорк, Н. И., 29. серпня.— Суддя М. Р. Ріттенбірґ засудив тут нині 30-літного робітника Чарлза Карра за пиянство і побивання жінки і дітий на пів року арешту.

Жінка Карра заявила судді, що перед прогібіцією він був усе тверезий, примірний ощадний і дбалий чоловік, але по введенню прогібіції розпився; став налоговим піяком, розтринькував усе, що мав, і бив її і діти.

„АНГЕЛ" У ВЯЗНИЦІ.

Нюйорська поліція арештувала оногді за влом Реймонда Бека, котрий опісля признався, що він вломився до яких 500 бруклинських домів, які він обрабував на яких 100.000 доляр. Декотрі полісмени пізнали в ньому церковного співака, відомого під прізвищем „хлопця з ангельським лицем".

СПАРИЛА ДИТИНУ НА СМЕРТЬ.

Пані Капустян з Йонкерсу, Ню Йорку, кинулася з дитиною на руках, щоби не дати ринці з горячою водою впасти з ґазової печи, та так нещасливо, що впустила дитину з рук у кипяток, де вона в мить попарилася на смерть.

БІЛЬШЕ БЕЗРОБІТНИХ НА СХОДІ, ЯК НА ЗАХОДІ В КАНАДІ.

Келґарі, Алта. — Після опінії Гон. Дж. Мардока, федерального міністра праці безробітних є більше в Східній чим Західній Канаді. „Обставини можуть поліпшитися", — він сказав — „бо в деяких менше безробітних. В Брітіш Колюмбії, напр. вже від довших літ не було так мало безробітних, як сього року".

КОЖНИЙ КАНАДІЄЦЬ ПЛАТИТЬ $46 НА ДОХІД КРАЮ.

Торонто. — Дохід Канади виносить $46 на кожну особу, а розхід $39.29. Се обчислено на підставі недавного виданого звіту фінансового з приходів і розходів Канади. Взагалі за оден рік канадійське правительство мало $404,271.848 доходу, а $344,939.336 розходу.

МАНІТОБСЬКИЙ ПРЕМІЄР ЛІТАЄ.

Манітобський премієр Джан Брекен мав оноді нагоду відбути воздушну подорож з Вeнніпеґу до Норквей Гавз в північній Манітобі. Подорож тривала всього 20 мінут і нею він незвичайно був вдоволений. Літак в якім премієр летів належить до домініяльного правительства і в нім летун наглядає над лісами, чи нема де огню.

НЕ БУДЕ ДОМІНІЯЛЬНИХ ВИБОРІВ СЬОГО РОКУ В КАНАДІ.

Маркгем, Онт., — Закінчуючи свою промову премієр Кінґ заявив виразно, що сього року не буде домінальних виборів. Він сказав: — „Ми хочемо аби край побачив, що окричана крикунами руїна краю є далека від правди. Ми хочемо, аби ви дивилися і побачили чи чи фабрики позамикаються а торговля впаде. Ми хочемо мати час до предложення перед народом овочу і наслідків того, що ми зробили, а тоді знова заапелюємо до людий і скажемо їм, щ ми зробимо в будучині".

Говорячи про протекційну тарифу премієр Кінґ віднісся спеціяльно до обниження цла на рільничих знарядах, рівночасно заявляючи, що він відбув нараду зпредставниками многих фабрик рільничої машинерії і сказав їм, що вони з обниження цла скористають через те, що цло на сирім матеріялі, який вони купували також обнижено. „Індустрії", — сказав премієр Кінґ, — вже тепер переконуються, що зміна тарифи є для них корисна, а не втратна. Продукція (вироблення) коштує менше і фармері говорять „прийшов час, коли ми чуємося безпечні купувати" і наслідок є той, що тепер фабрики виробляють машинерії більше, як через многі роки в минувшині".

Консервативна партія є за протекційною тарифою. Протекційної тарифи треба але не для кількох. Ніколи не забудьте, що протекція означає податок і коли ви говорите про потребу протекційної тарифи, то то ви говорите про потребу оподаткуваня себе. А на сім ви не можете збудувати великого державного життя".

ТРОЄ ДІТЕЙ.

Породила Вероніка, жінка Марка Шандріча із Бетіни (у Дальмації). В 11-ій год. в ночи (31. марта) привела на світ сина, 2. квітня о год. 9. рано знову сина, а годину пізнійше дочку. Мати і діти здорові.

ЖІНОЧІ ПРАВА.

Перед війною жіноцтво мало право голосовання в таких державах: Англія, Ірляндія, Швеція, Норвеґія, Данія, Ісляндія, Австралія, Нова Зеляндія, Канада, деякі стейти Америки й Індія. По війні одержали право ще на Україні, в Голяндії, Бельґії, Латвії, Естонії, Литві, Росії, Польщі, Німеччині, Австрії, Угорщині, Чехо-Словаччині, Азерейджані та Америці.

ПІД ПОЛЬСЬКОЮ ВЛАДОЮ.

На село Забороди, Володимирського пов. на Волині напало нічю 10 бандитів. Пограбивши декого й поранивши, напасники втекли.

Поміж Сочулем і Рубежевічами трох бандитів напало на торгівця Жида і зрабували йому все майно, включно з конем і возом.

В Новгородському пов. три бандити напали на одного візника, шукаючи гроший.

ПОЛЯКИ У ВОЗДУСІ.

Ранком дня 7. серпня с. р. в Бидґощи злетів з висоти 200 метрів разом з літаком польський летун Ковальський. З під відломків літака добуто пошматоване тіло убитого.

КАРТАҐІНСЬКА КОСМЕТИКА.

Недавні розкопки в румовищах Картаґіни виявили, що блеск і пишнота побуту сучасників Ганібаля ні в чому не уступала пишноті життя сучасних богачів, особливо коли ходить о жінки, які тому дві тисячі літ були не менче вирафіновані від наших красунь. В руїнах величавих картаґінських палат найдено окремі жіночі будуари та туалетні кімнати з леда не всіми реквізитами сучасної косметики, від пудри, шмінки, олівця до брів, помадки до уст, перфум аж до фарби до волося. За дві тисячі літ не здобулися жінки ані на один новий засіб своєї кокетерії!

Отворенне Збору Ліґи Народів у Женеві.

ЖЕНЕВА, Швайцарія, 1. вересня. — Нині отворено тут пятий річний Збір Ліґи Народів.

Головою Збору вибрано дра Йосифа Мотту, бувшого президента Швайцарії. Він одержав 45 голосів на 47 голосуючих. Се були представники 47 держав. Бракувало представників 5 держав, а саме: Арґентини, Болівії, Нікараґуи, Гондураса і Перу. Вони не подали причини своєї відсутности.

Зібранне отворив бельґійський міністер закордонних справ Поль Гіманс, котрий був тимчасовим головою Збору до вибору Мотти.

Він сказав, що Англія і Франція обіцяли через своїх премієрів більше підперте для Ліґи Народів і тому він певен, що сей пятий Збір буде найважнійший з усіх дотеперішних.

Далі він згадав про лондонську умову у справі введення в житте пляну комісії Доса, кажучи, що ся умова се зачаток нової доби, яка принесе успокоєнне в Европі, якого хотять всі народи.

Відтак він висловив жаль, що Америка не належить до Ліґи, але рівночасно згадав, що Америка брала участь в маловажній комісії Ліґи, неначеб хотів сим родом показати, що Америка заміняла найперше становище в Лізі за останне.

БРИТАНСЬКА ДЕЛЕҐАЦІЯ В ЛІЗІ НАРОДІВ.

ЖЕНЕВА, 1. вересня. — В британській делеґації кромі премієра Мекданелда є лорд Пармур, Артур Гендерсон, Ґілберт Моррей і інші визначні урядовці.

Таксамо як Англія і Франція вислала сюди самі світила. Се як кажуть, вказує, що правительства Анґлії і Франції приписують богато значіння сьогорічному Зборови Ліґи Народів.

ГЮС ПИШЕ ДО ЛІҐИ.

ЖЕНЕВА, Швайцарія, 1. вересня. — Американський державний секретар Гюс відповів на запрошенне Ліґи Народів, що американське правительство не вишле делеґатів до комісії Ліґи у справі контролі над продажю оружя, бо не вважає за потрібне.

ОСТЕРІГАЄ ЕРРІОТА.

ПАРИЖ, 1. вересня. — Тутешний дневник Котідіян, котрий підпирає політику премієра Ерріота, вписав на його адресу осторогу, щоб не уступав на Зборі Ліґи Народів більше в користь Анґлії.

ПРОФЕСІОНАЛЬНІ РОБІТНИЧІ СОЮЗИ ПРОТИ ВИВОЖЕННЯ ЗБІЖЖА З УКРАЇНИ.

ГЕЛЬСІНҐФОРС, столиця Фінляндії, 30. серпня.— З України доносять, що центральна рада професіональних робітничих союзів запротестувала проти вивоження збіжа з України заграницю.

Рада предложила харківському „совнаркомови" протести 229 професіональних союзів, котрі рішучо протестують проти вивоження збіжа з України, де вже тепер зачалася страшна голоднеча.

ФРАНЦУСЬКА САМОПЕВНІСТЬ.

ПАРИЖ, 1. вересня. — Бувший президент Франції Александер Мільран заявив у тутешньому дневнику Еко де Парі, що поки Франція не має іншого забезпечення вона мусить полягати на своїй армії і фльоті і не дозволить другим державам до сеї своєї справи мішатись.

ПЛЯН ДОСА УВІЙШОВ В ЖИТТЄ 1-ого ВЕРЕСНЯ С. Р.

ПАРИЖ, 1. вересня. — Аліянтська репараційна комісія (комісія „военних відшкодовань") оголосила урядово, що плян комісії Доса нині входить в життє.

Головним комісарем „военних відшкодовань" є Американець Овен Д. Янґ, автор пляну комісії Доса.

НІМЕЧЧИНА ВЖЕ ЗАЧИНАЄ ПЛАТИТИ.

ПАРИЖ, 1. вересня. — Головний комісар німецьких „военних відшкодовань" їде до Берліна, де німецьке правительство дасть йому першу рату на „відшкодовання" в сумі 20,000,000 золотих марок ($5,000,000).

Дня 10-ого с. м. воно передасть йому другу рату в такій-самій висоті.

АМЕРИКА МУСИТЬ ПЛАТИТИ НА ПЛЯН ДОСА.

БЕРЛІН, 1. вересня. — Управитель інтересів Стіннеса, др. Едмунд Стіннес, заявив, що Німеччина може платити аліянтам „военні відшкодовання" по пляні Доса лиш тоді, як Америка позичить їй на се гроший.

БОЛЬШЕВИКИ ЗДАВИЛИ БУНТ В ГРУЗІЇ.

ТИФЛІС, столиця Грузії (Ґеорґії), 1. вересня. — Грузинський „совнарком" (совєт народніх комісарів) подав до відома, що в минулу пятницю вибух був бунт проти большевицької влади в кількох містах і селах Грузії.

Революціонери захопили були міста у свої руки, але большевицькі війска їх перемогли і здавили бунт. Провідників зловили і увязнили.

Сю революцію проти большевицької влади приготовили і викликали грузинські соціял-демократи, котрих владу большевики зломили військовим наїздом на Грузію.

ЕММА ҐОЛДМАН ІДЕ ДО ЛОНДОНУ.

БЕРЛІН, 1. вересня. — Відома анархістка Емма Ґолдман живе тут, але німецька влада кілька разів звертала її увагу, щоби забралася з Німеччини.

Тепер вона хоче вибратись на сталий побут до Лондону, бо на основі англійсько-російського договору вона яко російська горожанка може свобідно виїхати до Анґлії.

„SVOBODA" (LIBERTY)
FOUNDED 1893
Ukrainian newspaper published daily except Sundays and holidays, at 83 Grand Street, Jersey City, N. J.
Owned by the Ukrainian National Association, Inc.

Edited by Editorial Committee.

Entered as Second Class Mail Matter at the Post Office of Jersey City, N. J. on March 30, 1911, under the Act of March 8, 1879.
Acceptance for mailing at special rate of postage provided for in Section 1103 of the Act of October 3, 1917, authorized July 31, 1918.

SUBSCRIPTION RATES:		ПЕРЕДПЛАТА:	
Three cents a copy.		Поодиноке число три центи.	
One year	$ 7.00	На рік	$ 7.00
Six months	$ 3.75	На пів року	$ 3.75
Three months	$ 2.00	На три місяці	$ 2.00
Foreign and Jersey City Rates:		В Джерзи Сити і Загряницею:	
One year	$10.00	На рік	$10.00
Six months	$ 5.00	На пів року	$ 5.00
Three months	$ 2.75	На три місяці	$ 2.75

За кожду зміну адреси платиться 10 центів.

За оголошення редакція не відповідає.

З Канади належить висилати гроші лише на т. зв. Foreign Money Order.

Телефон „Свободи": 498 Montgomery. Тел. У. Н. Союза: 1838 Montgomery.

Адреса: "SVOBODA", 83 GRAND STREET, JERSEY CITY, N. J.

ЧЕРВОНА ПОМІЧ

Ви, читачу, певне ще памятаете про страшний голод у Росії й на Україні року Божого 1921—22-го. Памятаете, безпеpечно, й про кольосальну поміч Америки для голодних під фірмою А. Р. А. Отже тепер із совітської преси довідуемося, що все те понабріхували буржуазні та білогвардійські ґазети: ніякого тоді голоду не було, а був лише недород, з котрим легко впоралася совітська влада; що-ж до допомогової орґанізації АРА, то... се була просто купка американських шпіонів, підісланих відомим ворогом большевизму, статс-секретарем Юзом, і московська робітницько-селянська влада тільки через своє свободолюбіе та гостинність дивилася на їхню роботу крізь пальці. Звичайно, надалі сов.-влада не дозволить більше чужинцям зловживати гостинністю й добресердем пролетаріяту СССР і вирядить непроханих гостий так, як належиться в таких випадках. Що-ж до помочи голодним у 1924 — 25 р., то, як і підчас минулого „недороду", червоне правительство легко переможе всі труднощі, нагодуе їх по саму зав'язку, утре сльози бідних і, на ганьбу брехливій білогвардійській і петлюрівській пресі за кордоном, розібе всі підступи йнабуде ще більшої любови від вдячного населення совітських републик.

Так пишуть безжурні совітські скрипопери, Стеклови-Нахамкеси та Коряки. Читаеш — і не знаеш, чому більше дивуватися: чи тій безодні людської брехні й нахабства, в якій погрузла т. з. робітницько-селянська влада і її вітії, чи тому, що суть іще ідіоти, які ймуть віри всяким отаким теревеням після всього, що вже було.

А наслідки неврожаю починають потроху даватись у знаки червоним владикам і що-далі все більше нервують навіть їх, звиклих мордувати своїх підданих і лити людську кров і сльози, як воду. Характеристичні для сучасного моменту, нпр., такі жанрові картинки з неурожайних місцевостей:

„На стаціях Південно-Східної і Владикавказької залізниці сила-силенна „голодбіженців". На лінії Царицин-Тихоріцька розтаборилися голодаючі селяне, що стихійно пориваються виїхати в ті місцевости, де не було неурожаю. Сподіваючись безплатної евакуації, вони заповнюють стації і утворюють загрозу розвиткови пошестей. Більшість голодбіженців зовсім не мають засобів на купівлю поживи і обступають пасажирів та залізничників, благаючи дати грошей або хліба, щоб нагодувати хоч дітей, часто кинутих батьками на призволяще. Цар—Тихоріцька залізниця що-дня десятками збірае безпритульних малюків, котрих місцеві захистки для дітей відмовляються приняти. Зареґистровано кілька випадків самогубства матірок, які не мають змоги прогодувати немовлят і малюків. Місцеві залізничні орґанізації не спроможні подати якусь допомогу біженцям, озлобленне яких дійшло вже до того, ЩО ЗАЛІЗНИЧНИКИ ВИМАГАЮТЬ ПРИСЛАТИ ВІЙСКО ДЛЯ ОХОРОНИ ЇХ ВІД ГОЛОДАЮЧИХ, котрі вважають їх винуватими в тому, що людям не даеться безплатного проїзду".

Се — в серпні місяці, в самім початку продовольчого року. Що-ж буде далі?...

Не загадуючись поки-що над жахними перспективами, подивимося, що робить „робітницько-селянська" влада, щоб запобігти лихови. Треба сказати, що в комуністичнім раю населенне за кілька років уже навчилося бачити, де заховано причини всіх злигоднів, тому в місцевостях, де не вродив знову хліб, ще до жнив селянський настрій прибрав таких форм нервозности й роздратовання, що товариші комісари й комісарчики, повівши носами в повітрі, почали масово брати в начальства відпустки на одпочинок і виїзджати в місцевости більш безпечні. Але начальство швидко догадалося, в чім річ, і ЦК української компартії наказав ґубкомам не дозволяти відпусток з місць партийцям, котрі мають відповідальні посади. Крім того, Політбюро (фактична верховна влада СССР) наказано московському і петербурському ґубкомам видiлити з числа партійців 140 тривких і досвідчених членів компартії для призначення їх, як уповноважених РКП в неурожайні райони републики. Наказано не посилати тих партийців, котрі стоять в опозиції до Ц. Комітету.

Се, так мовити, перша допомога голодному населенню й Поволжа. Другою допомогою треба вважати збільшенне в неурожайних місцевостях т. з. „отрядов ЧОН'а" (жандармерія Че-ка) і наказ всякі заворушення гамувати безмилосердно. Вартий уваги ще й наказ про відновленне полевих судів у північній частині Ставропольської губ., де заворушення на ґрунті голоду набрали вже для сов.-влади загрозливих форм. До такого роду допомоги голодним належать і накази всім партійним організаціям по містах і селах, а також накази комсомолам, роб- і селькорам і взагалі всім членам комуністичної партії удвоїти догляд за населеннем і про всякі вияви незадоволення доносити куди слід, себ-то наказано всіх членів компартії на час голоду обернути в шпиґів. Наслідки сих усіх наказів незабаром виявились, бо вже було кілька випадків гамування розлютованих голодом людей збройною силою.

Але найбільшим показчиком того, як сов.-влада бореться з голодом, е наказ за всяку ціну зібрати збіжжа для вивозу за кордон. Наркомпрод (продовольчий комісар) України подав до Совнаркому (совіт нар. комісарів) на розгляд проект про примусове відібрання збіжевих лишків (се в голодних губерніях лишків!) по твердих цінах у заможного українського населення. Річ у тім, що сов.-влада сидить без грошей, а на останній конференції Комінтерну постановлено вивозити й продавати за кордон хліб для здобуття грошей на всесвітню пропаґанду револющії. Є намір вивезти й сього року хліба не менше, як вивезено було перед сим.

Що до правдивої допомоги голодному населенню грошима, хлібом, ліками тощо, то про се в ріжних комісіях поки-що тільки дискусія, единим результатом якої е заборона всім, крім компартії, брати участь у боротьбі з голодом.

Так совітська „рабоче-крестьянская" влада дбае про робітників і селян. Се ще, звичайно, тільки початок „голодної кампанії". Най же Бог боронить тих, хто дочекаеться її продовження, а в нас уже тепер за-чужа морої ходить по-за шкірою.

С. Черкасенко.

ЩЕ ОДНА СПРОБА

I.

Обеднанне... Ссяйна мрія українських патріотів, рожевий сон, чарівний Сезам, що ось уже сьомий рік ніяк не хоче відчинитись українській державній думці...!

Правда, кілька місяців тому, в Празі, один з воротарів другого Сезаму, комуністичного, п. В. Винниченко, спробував був одчинити заворожену браму обеднання, але лише для тих, хто визнае... радянську систему державного ладу на Україні. Нема що, казати, що при такім оріґінальнім способі обеднання державно думаючих сил українських, ексцентричний автор його лишився й до сього часу в блискучій самотности зі своїми прихильниками, але яких, щоб їх перелічити, не треба навіть розувати чобіт.

А проте нема й справді більш актуальної справи, як саме сее обеднанне всіх українських здорових державно думаючих сил. Про пекучу потребу такого обеднання свідчать многоразові спроби в ріжних місцях на чужині (а раніш і вдома) зійтися чи зїхатись і дійти до певного порозуміння на якійсь спільно виробленій одній, для всіх безсумнівній і безумовній плятформі. На превеликий жаль і на сором наш, сі спроби або скоро розбивалися (Віdень), або не йшли далі винесених резолюцій, коли такі зібрання відбувалися, або просто — такі спроби обеднання не зустрічали спочутливого відгуку від тих наших політичних уґруповань, котрі ,сяк-так засвоїши партійну проґраму, вважали кожне окремо, що тільки вони знають секрет спасення України і про ніяке обеднанне з буржуазними уґрупованнями навіть говорити не хотіли. (Типове для них: „Україна по Марксу, або не треба ніякої України".) Сказати, щоб сім років українського лихоліття чогось навчило наших великомудрих партійців, не можна, і доказом сього е вищезгаданий празький виступ першого українського премера.

Наші політики досі живуть ілюзіями 1917 р., замісць того, щоб обернутись довкола й твердо придивитись до дійсности (говорю, звичайно про політичних діячів Великої України). Вони досі, після всього, що сталося, не годні сказати собі: **Української Держави нема,** натомісць знову повстала едина неділима, тільки червона імперія, з шахрайською, про дурне око, назвою СССР. А коли **Української Держави** нема, то всякі оті поділи громадських сил на політичні парті — явище цілком нормальне в дійсній державі — суть величезним глупством, нічим не виправданим і навіть, у такій ситуації, злочинним. А 'ще більшим злочином е те, що партійні інтереси (власне, в данім разі, гра в партійні інтереси) ставиться над усе, навіть над обовязок перед Батьківщиною дбати про ї самостійне істнування, як державної одиниці, не загадуючись наперед перед майбутньою формою правління, а здаючи її **на волю майбутніх народних установчих зборів.**

Найдивніше те, що велика більшість активних політичних сил Великої України знайшла собі тимчасовий притулок у молодій Чехословацькій державі, а тому мае перед очима благородний приклад творення держави, коли леґіонарський рух підчас війни й **бажанне за всяку ціну бути самостійними примусили кождого Чеха забути про свої партійні симпатії, памятати лише про створенне своєї держави й боротись за те,** — найдивніше, кажу, те, що сей приклад майже не вплинув і не впливае на наших політиків так, як повинен був би вплинути. Кождий з них живе тут з таким виглядом, ніби він сидить на великій стації й жде того потягу, котрий одвезе його до Києва, де він знайде своє старе місце отамана, міністра, директора департаменту то-що, і розпочне з більшою активністю; ніж тут, на еміґрації, продовжувати партійну боротьбу з того самого місця, на якому припинив її шість років тому.

І сміх, і гріх!...

Чи ми можемо наперед сказати, що чекае Україну після повалу теперішньої тираничної влади совітів? Ради без большевиків, як гадае п. Винниченко? Але ми знаемо пор ту безмірну зненависть населення України (і взагалі всіх СССР) до теперішнього ладу, отже гадка нашого „визначного" політика більш, ніж проблематична. Певніше те, що з такими гаслами, як „совіти" чи „ради", й поткнутись неможна буде до розлютованого большевицьким (себ-то совітським чи радянським, знущаннем і тиранією) селянства та робітництва. Безпомилково можна сказати натомісць, що після падіння большевицької влади наступить страшна анархія ,котру захоче використати якийсь із московських „блюстителей престола" та за допомогою московських монархістів здряпатись і сісти на той „престол" во славу единої неділимої. Може бути й инший поворот від анархії: владу в Москві перебере московська демократія; але ми знаемо, що відношенне її до української державности нічим сливе не відріжняеться од відношення до сього питання московських большевиків і монархістів. Девіз московської демократії так само единая неділимая.

Отже, **як би не повернулись події після большевицької загибелі, Україна мусить бути готовою до нової запеклої боротьби за свою суверенність.** І коли там, на місці, під совітським чи радянським чоботом нема жадної змоги готуватись до неї, то тим паче на обовязку нашої свідомої еміґрації полягае справа **все передбачити, обміркувати, приготовитись.** Першим же кроком до сього й е тее, досі недосяжне для нас, **обеднанне.**

М. Джеря.
(Конець буде).

ПРОТИ ОСАДНИЦТВА І КОЛЬОНІЗАЦІЇ.

Промова сенатора Марковича з Українського Клюбу виголошена на засіданні сенату дня 29. липня 1924.

Високий сенате! Бувший головний уряд земельний і міністерство земельних реформ у часі своєї пятилітньої діяльности не зробили нічого в справі реальної розвязки земельного питання для працюючих мас у Польщі, не вважаючи на потрібе задоволити потреби більшої частини рільничої людности наданням їй землі з краевих латифундій. Створено інститут кольонізаційний і осадничий на чужих землях (Голос: Як то на чужих? Що це значить?) наражаючи осадників на несподіванки і на висліди цеї протидемократичної і несоціяльної псевдореформи. Не зупиняюсь над цим питанням цілости, бо її розвязка належить до компетенції представників польської демократії. Забираю голос у справі земельної реформи і її долі, добробуту українського та білоруського селянства.

Польська політика, примінювана до всіх галузей публичного життя на українських і білоруських землях в економічно-господарській царині проявляеться виразно у змаганні до економічного ослаблення цеї людности, що бачимо зі статистики, 60% припадае на беземельне і малоземельне селянство. Більша половина господарств на Волині і Білоруси не е в можности прокормити селянської сімї. Кожде таке господарство мае менше як пять гектарів, а дуже часто менше як одну десятину посідае сімя, що складаеться з пяти, шести і більше осіб, а земля віддалена далеко від села складаеться з 12 до 19 кусників.

Не ліпше представляеться справа у Східній Галичині. Читаемо у д-ра Вайнфельда, що в р. 1921 на 793.000 господарств було 322.000 меньших як два гектари і 270.000 господарств від 2 до 5 гектарів.

Вже ці цифри говорять богато про нечуванос важкі аґрарні відносини на землях, що їх замешкуе наш народ. До цього треба додати, що заробіток у Німеччині і в Америці е нині виключений. Перед війною український і білоруський хлібороб мав кредит на закупно землі від земельних банків селянських і кредитових товариств, котрі то інституції давали багату поміч. У Польщі нема ніякої надії на кредит. Голод на землю зі всіма економічно-соціяльними наслідками страшною темною хмарою суне на українське село. Це тяжке становище хліборобських мас погіршуеться ще більше завдяки страшній скількости податків, котрі остаточно спричинюють зубожіння селянства і підривають цілу основу його матеріяльного добробуту. Зубожіння села е першим виразним наслідком цеї нерозумної господарки польської влади на „кресах".

Що зробило для нашої людности міністерство земельних реформ для виконання закону про аґрарні реформи? Чи може міністерство земельних реформ доказати свою діяльність у цьому напрямі? Величезні лани, що їх на протязі кількасотлітної панщини поливали народи український і білоруський своїм потом та кровю, забирали йому з його мозолистих рук і давали їх на цілі військового осадництва і кольонізації. На 1. січня 1922 на власність держави відійшло 366.738 гектарів, з яких на цілі осадництва віддано 133.146 гектарів згідно з даними буджетової комісії міністерства земельних реформ. Землі, з яких український і білоруський селянин користав переважно з довголітних аренд і тим почасти задоволяв свій голод на землю; так само видерто йому з рук і віддано цілком чужому елементові, наділяючи кождого осадника по 15 до 20 і більше гектарів, тоді коли рідко котрий зі селян, що з таким числом рахуеться до заможнійших, посідае таку скількість. На забудування і загосподарування осадників витратила держава і тепер витрачуе величезні кошти, а тисячі зруйнованих і знищених війною українських і білоруських господарств не одержало до цеї пори ані гроша. Численні подання і просьби лежать у бюрових шуфлядах без наслідків і більша частина реемігрантів ще до цеї пори животіе в страшенних обставинах. На цілі земельної реформи віддано 80.399 гектарів, а з певністю можна ствердити, що ані один гектар не дістався українському і білоруському хліборобові.

В кождому разі просив би я пана міністра уділити високому сенатови інформацію: скільки саме гектарів з цієї скількости дісталося до рук місцевого українського і білоруського селянина, бо урядова статистика не дае у цій справі ніяких відомостий. В повітових урядах земельних йому завсіди відмовляеться під позором, що він бідний і не посідае ані ріллі ані коня, отже не зможе управляти ріллі. Иншому кажуть, що тому, що мае вже морґ землі і коня, не може рахувати на землю, бо землю мусять дістати такі, котрі землі не мають.

І в ніякий спосіб земельна реформа не може війти в життя. Облогом лежить у Завизові Остріжського повіта 28 гектарів ріллі і не зважаючи на неоднократні просьби не видано цеї землі 16 малоземельним і беземельним петентам. Рівнож не одержала наша людність ані гроша від польського правительства на цілі сфінансування земельної реформи.

Старим шляхом.

Треба ствердити факт, що до нинішнього дня міністерство земельних реформ відобрало з рук місцевої людности значні простори землі і поселило на них 7.345 осадників, з яких тільки 4,3 проц. (після Сроковського) управляе ріллю, а решта не мае нічо спільного з хліборобством. На цю ціль витратив уряд кольосальні суми, значну часть яких, це мушу ствердити дав знову український і білоруський нарід. Не зміняючи основного погляду на розвязку земельного питання і в слідуючому році призначено на цілі осадництва і земельної реформи 260.000 гектарів. Для переведення кольонізації і осадництва і їх урухомлення визначено девять міліонів золотих.

Потреби нашого народу знову знехтовано. Народ український і білоруський тяжко покривджені. Шлях до ріллі в Польщі їм заказаний. Таку розвязку земельної політики стараються умотивувати тим, що на українських землях е обшари польських земельних власників. Та ці землі е також українські, бо теперішні їх власники походять переважно зі стародавної української шляхти, яка перейшла до пануючого польського табору.

Конечним е при цьому пригадати історію кольонізації українських земель в 16. і 17. вв. з нечуваним національним гнетом, соціяльними репресіями і релігійною нетерпимістю. Нинішну політику та направу державних відносин спрямовують на старі шляхи, які були шкідливі для Польщі. Що найменьше дивними можна назвати впевнення польських політичних партій, що осадництво це природний господарський процес, без ніякої політичної закраски.

Чому не можна було осадників примістити у конґресівці або на інших польських територіях, де до цього часу е ще доволі землі і то нерозпарцельованої? І там вони почували би себе краще між своїми земляками, зеднані з ними мовою, релігією, звичаями і методами хліборобства, ніж почувають себе на українських та білоруських землях, де 60 прц. беземельних та малоземельних душиться без клаптика землі!

Сумні перспективи.

При цьому не можна висловити свого здивування, що насаджуючи при таких відносинах осадників на українських та білоруських землях, польський уряд нічого не робить, щоби рятувати їх від наслідків своеї сліпої політики. Адже, прийде свій час (а він прийде ранійше чи пізнійше) і ці сараки будуть приневолені покинути землі передані їм польським урядом. Таким робом ця експанзія на Схід мае характер політичний та польонізаційний. Зміцнювати такий стан посідання на цих землях, вбивати клин у живе тіло нашого населення — ось завдання, які ставить собі метою уряд посилаючи на наші землі тисячі озброених людей.

Але ми сумніваемось, чи цей „стан посідання" зміцнять ці люде. Навпаки осадник, який е живим доказом кривди заподіяної польським урядом українському та білоруському населенню, вносить роздратування, загострюе відносини між польським і українським населенням; він стае тою сіллю, яка завсіди ятрить рани і ніколи їх не гоїть, докіль польська влада вести-ме на окраїнах свою дотеперішну економічно-соціяльну політику. Майже всі сусідні держави розвязали земельне питання у користь працюючих мас. Лише Польща поміж ними стоїть як оаза реакції. І наш нарід добре знае про це. Чи він може погодитись зі своїм становищем парія у польській державі

Очі на Схід.

Не диво, коли його очі звертаються на близький Схід, де його брат в огню революції та крові здобув собі право на землю і е там дійсним її господарем. Безосновним е також погляд, що осадництво мае бути елементом, який несе культуру на нашу землю. Стара історія повторяеться і наш нарід добре тамить, як цю культуру насаджували колись при помочі канчуків, соціяльного гнету, економічного визиску... Наші народи мають власну культуру, свої обичаї, окрему релігію, власні потреби, яких тут не хотять розуміти. Новочасні культуртреґери несуть звичайно зі собою аморальність. Маемо безмежну скількість фактів дуже некультурної та переборщеної поведінки тих людей супроти місцевого населення, без огляду на часті протести та інтерпеляції українського та білоруського клюбу. Уряд не звертае на це ніякої уваги.

Міністерство земельних реформ е супроти непольського населення апаратом руйнуючим його варштат праці і е польонізаційне. Наш нарід потрібуе землі як повітря. Заповіджена комасація та ліквідація сервітутів не будуть у силі зменшити нужди нашого народу і як палятив не причиняться у ніякому разі до направи земельних відносин. Наш український нарід і білоруський домагаються введення у життя ґрунтовної земельної реформи включно до того, щоби негайно наділити малоземельних та беземельних землею. Наш нарід чекав на землю, він буде її мати, але він хоче одержати її законним шляхом. Не зловживайте терпцем працюючих мас. Наш нарід домагаеться абсолютної ліквідації кольонізації на наших землях.

Виходячи з цього становища український та білоруський клюб голосувати-муть проти буджету міністерства земельних реформ.

КУЛЬТУРНИЙ РУХ НА УКРАЇНІ.

Під таким заголовком помістив відомий український діяч проф. К. Мацієвич у варшавському російському щоденнику „За Свободу" (ч. 182 (1242) і 183 (1243) два велякі фейлетони. В них дає він історичний перегляд національно-культурного руху на Україні від часів першої російської революції з 1905 р. до нинішнього дня. Найцікавійщі для наших читачів будуть його уваги та помічення про сучасне становиско національно-культурного руху на Україні. Через це ми й подаємо ці його замітки у важнійших виїмках.

Одною з'яскавих познак розвитку української культури являється розвиток ріжних літературних організацій. Сучасна українська література зосередковується на Україні біля головних чотирьох літературних формацій. Найбільше ліве її крило займають „панфутуристи" з поетом Я. Савченком на чолі. Вони зорґанізували видавництво „Гольфсром" і видають самі модерні речі ориґінальні та перекладені. По ньому чергове місце займає літературне товариство „Гарт" з поетами Елланом і П. Тичиною на чолі та з секретарем Хвильовим, одним з найталановитших молодих письменників. Ідейно стоїть це товариство на основах нового життя, нової пролетарської культури і кермує українськими видавництвами „Соробкоп" і „Пролетар", які до українізації видавали виключно російські книжки. Дуже сильною є літературна орґанізація „Плуг" під проводом Пилипенка і Панова. Вона завідує „Харківським Селянським Домом" і вважається провідником селянської ідеольоґії. Літературним її орґаном є „Селянська Правда". У Київі біля Академії Наук гуртується ґрупа неоклясиків з Рильським та Филиповичем на чолі з видавництвом „Слово". Накінець поза всіма цими літературними групами пореволюційного часу, стоять представники старої української літератури як Старицька, Васильченко, Хоткевич, Алчевська і инші. Більша частина цеї останньої ґрупи виеміґрувала і працює за кордоном.

Всі ці ґрупи є товариствами, що обєднують поетів і письменників одного напрямку, стараються про видавництво їхніх творів. Але вони ведуть рівночасно пропаґанду своїх ідей у широких масах населення. Кожне товариство має свої філії на провінції, кожне влаштовує систематично дисусії, вечері і т. д. Товариство „Гарт" улаштувало напраклад у 1923 р. до 80 публичних зібрань. „Плуг" влаштовує літературні вечери і поза Хароквом у ріжних містах. Весь той літературний рух переживає болючо ізоляцію від широкого світу вселюдської літератури, але тим більше він сильний своєю молодістю, своєю силою, запалом і звязками з народньою стихією.

Крім названих видавництв у Київі, Харкові, Катеринославі та Одесі істнують ще инші, що не стоять у ніякому звязку з попередніми. На чолі їх треба поставити „Держвидат" (Державне Видавництво України). Данедавна служило воно русифікаторським цілям. Тепер воно стало на національний український ґрунт; видає шкільні підручники, наукові праці Академії, університетів і повні збірники творів українських клясиків. По введенні українізації воно дістало великі грошені засоби від держави. Далі по величині йде „Книгоспілка", що видає твори нових поетів та науково-популярні книжки.

Слабшу діяльність проявляють старі українські видавництва „Друкар", „Час", „Спілка", яких ще й тепер підозрівають у контрреволюції. А тому, що кожне видавництво може одержати папір виключно за дозволом влади, то їхня праця натрапує на великі перепони. Вони видають підручники, хрестоматії, наукові праці та перекладну літературу. Періодична література і преса при диктатурі не могла розвинутися. Там можна видавати виключно комуністичні ґазети. Тому зі щоденників виходить у Київі „Більшовик", в Харкові „Вісти", орґан Всеукраїнського Центрального Виконавчого Комітету і „Селянська Правда", а по всіх ґуберніяльних центрах виходять урядові „Вісти" Ґуберніяльних Виокнавчих Комітетів. Зпоміж журналів найбільш видатним являються харківський „Червоний Шлях" (типу Revue de Deux Mondes), більше популярним від нього є київський журнал „Нова Громада", критично-бібліографічний журнал „Книга" і популярно науковий „Знаття". Поза ними є ще багато менше важних переважно професіональних журналів.

Видатне місце в українському культурному житті займає тепер український театр. Крім безлічі ґруп, розкинених на провінції, що істнують майже в кождому більшому місті, український національний театр розпоряджає кількома цілком зразковими установами, як „Державний театр ім. Шевченка" в Київі під управою Л. Курбаса, одного з найталановитших режисерів Союзу радянських Республик, що одержав першу премію на конкурсі режисерів. „Драматичний Театр ім. Михайличенка" також у Київі, що по більшій части їздить по провінції і „Державний Театр ім. Франка" в Харкові під управою М. Юри. В Харкові істнує також драматична студія ім. Л. Українки". Зроблено перші спроби української опери в Харкові та Київі. Пороблено переклади важнійших і цікавійших опер із світового мертвого репертуару на українську мову.

Ще більше розвинені хори і капелі. На чолі їх стоїть зразкова державна київська капеля „Думка" (державна українська музична капеля) під управою Городовенка. Дуже популярною є також київська капеля Давидавського, яка недавно давала свій 1012 концерт. У Харкові найпопулярнійшою є капеля ім. Леонтовича. Всі вони більше або менше систематично обізджають Україну з концертами і скрізь викликають величезний національний ентузіязм.

МУЧЕНИКИ НАУКИ.

Тих людей, які перш за всіх догадалися про рух землі, мордовано, мучено, морено по вязницях, палено на огнищах. Перший, хто почав казати про те, що не сонце ходить кругом землі, а земля крутиться кругом сонця, був учений Коперник. Але слова його було взято на глум: його взивали дурнем, казали, що він думку таку пускає для того, аби про нього думали, що він розумний. Його думки називали небезпечними, безглуздими і шкодливими, і йому напевне довелося-б постраждати за свої одкриття, коли-б він не вмер перш, ніж світ дізнався, чого він навчав.

Але ось другого ученого — Бруно, який почав обороняти і розвивати думки й одкриття Коперникові, було за се засуджено й покарано на смерть.

Бруно йшов далі за Коперника. Він учив, що не тільки земля й інші подібні до неї небесні тіла ходять кругом сонця, але й увесь соящний світ з усіми планетами — се тільки одна порошина у всесвіті. Кожна зірка — таке саме сонце. Коло кождої зірки плавко линуть колом зграї сріблястих планет. На сих планетах живуть істоти далеко розумніщі, вченіші, ліпші за нас. Сі слова видавалися тоді шалено сміливими. Один учений казав про себе, що в нього голова пішла обертом, коли він читав книгу Бруно.

Кінець Бруно був сумний. Його обвинили в еретицтві. Його тримали у вязниці цілих вісім тяжких років. Його мучили допитами. Судді вимагали, щоб Бруно зрікся своїх питань. Йому дали строку 40 день, щоб він міг схаменутися. Йому сказали, що його спалять на огні, коли він не зрічеться своїх переконань. Але Бруно гордовито заявив, що жадної провини за собою не почуває і зрікатися йому нема чого. І запалало огнище, а в полум'ї його загиб великий мученик. По карі кати вібрали попіл мисленника і розвіяли його по вітру. Вони хотіли, щоб нічого не лишилось од свого мученика. Та помилились. Од Бруно лишилася його наука. Вона по смерти його розповсюдилася з міста в місто, з краю в край. І тепер, за триста років по смерти його, люди з щирою побожністю вимовляють імя Бруно. Вони вчаться в нього, як треба любити правду і обстоювати за неї.

Третій учений Галілей користуючись телескопом, досліджував небесні світила, одкрив на сонці плями і перевірив писання Коперникові. Але лихі люди і в його працях знайшли щось злочинне. Його великого вченого тоді вже дуже стару людину, було увязнено. Довгі роки томився він у вязниці, бо не хотів зріктися того, чого вчив людей. Його почали катувати, його хотіли призначити на страту за те, що він не хотів зріктися своєї „божевільної", як тоді говорили, думки про те, що земля крутиться, а сонце стоїть. Довгі муки перемогли волю старого вченого: він урочисто вигол осив зрічення при своїх невблаганних грізних суддях. А проте, є переказ, що зараз по сьому Галлілей гордовито оглянув своїх мізерних суддів і голосно промовив: „А вона все-ж таки крутиться!" Його знов увязнили. Ніхто не смів навідувати його. Йому ні з ким було перекинутись думками; коло нього була тільки його дочка, але вона невдовзі померла. Незабаром Галілей осліп. Але ні старість, ні неду ги, ні людська злоба — ніщо не в силі було припинити його праці. До сконання він шукав правди, і наприкінці життя свого встиг збогатити науку ще новими одкриттями. Над його могилою один великий художник поставив прекрасний памятник. Ще й тепер подорожні часто навідують сю дорогу для людства могилу.

Ференц Мольнар.

ДОВЖНИК.

(Довжник ноторичний картяр, винен пану Шошеві вісімдесять тисяч корон. Одного дня зявляється він у п. Шоша й будить його з полудневої дрімки. П. Шош приймає його сердитий, а пані Шош мірить його гострим зором.)

Довжник: Пані добродійка, сподіюся не візьмуть мені за зле, що я збудив вашого чоловіка. Він і так починає занадто товстіти. Він не повинен спати так богато.

Пані Шош: Прошу, пане Капорян, прошу, пане Капорян.

Шош: Що скажете?

Довжник: Хочу віддати вам цих вісімдесять тисяч корон, що я вам винен.

(Пані Шош глядить гріано на чоловіка).

Шош: Ах так.

Довжник: Ось тут вісімдесять тисяч корон.

(Кладе на стіл гроші подертими десятьтисячними банкнотами. Пані Шош люта виходить із кімнати й вдаряє дверми. Оба остаються самі. Довга мовчанка. Шош неповорушно глядить на п. Капоряна і на гроші. Вкінці після довгої мовчанки починає кричати, що аж очі вибалушив, як несамовитий).

Шош: Скажіть ви, ви худобо, ви, чому віддаєте гроші в присутности моєї жінки?

Довжник: Прошу я чесний чоловік, віддаю гроші. Що маєте одержати від мене то маєте одержати. Я був вам винен 80 тисяч корон, отже я вам виплатив 80 тисяч корон.

Шош: Чи ви не розумієте ніщо, ви неудачнику?

(Кашляє глухо з люті.)

Довжник: Даруйте, колиб я був знав, що я можу бути причиною родинної трагедії..., я не такий чоловік, щоби залюбки ставав на перешкоді семейний спокій... яж міг би був вам віддати гроші завтра у каварні. Та сьогодня мав я їх разом, тому теж, приніс вам сьогодня. А саме, мусите знати, що коли я кому винен щось, то це добрі гроші, бо я чесний чоловік. І хоч я задовжений на всі боки в право і в ліво до гори і на діл, посередно і безпосередно, впоперек, просто і навскоси, то все таки я кожньому точно плачу і ніхто не в силі мені доказати, що я не віддав йому такої суми, на яку я в нього був записаний. Я не є прикрий платник і не треба теж натискати на мене, щоб я вирівнав мій довг. Кажуть про мене, що я навіть під шкірою маю гроші. Так ось я, коли приходиться платити, вельми радо йду до дерматольоґа і кажу виймати собі гроші з під шкіри. Я не джентрі, який позичальників викидає за двері. Не хогу сплачувати ратами. Я чесний громадянин, що чесно платить свої довги. За те дістаю грубости від такого образованого чоловіка, як пан Шош. А тимчасом я не надіявся щось такого від пана Шоша, які там і не булиби в нього немилі примхи.

Шош: (Попихає його до дверей і при цьому говорить з тиха) Ідіть..., ідіть...! Ви не йдете?

Довжник: Ні.

Шош: (очі зайшли йому кровю, але говорить з тиха): Знаєте я хотівби викинути вас та з цього счинивбися гамір і моя жінка ввійшлаби. Та як ви не заберетесь, я вам заткаю пелькуі попхну вас із такою надлюдською силою до дверей, що дістанете внутрішний кровотік. Ідіть, ідіть!

Довжник: Але чом це ви такі грубі супроти мене?

Шош: Зараз пізнати, що ви ще мене не бачили грубим... ви... Зі мною ви не виграєте, бо тими 80-ма тисячами корон, — що я вам їх позичив тому рік — ви знищили мені життя. Вам не досить було того, що натягнули мене, але ще й ревіли ви, скільки разів ми лише стрінулися де в товаристві: „Я знаю панеШош, я винен вам 80 тисяч корон!" Я вічно мусів палати з сорому, що маю до діла з таким нікчемним чоловіком. Та це ще ніщо, коли мене припадково болів жалудок, і я жалко глядів на вас, ви говорили з уданою осміщкою: „Я знаю пане Шош, ви тому так жалісно дивитеся, що я винен вам 80 тисяч корон. Не потребуете боятись ні трішки, ви їх дістанете!" Та навіть і цього буо вам за мало. Коли лише ви побачили мене кидалися — признаю це — з чистої чемности до мене і говорили: „Я не втікаю перед вами пане Шош, не потребуєте зовсім побоюватися, я не скриваюся перед вами, я знаю, що я ваш довжник, ваші гроші ви дістанете". І я мусів терпіти це, що ви в каварні сідали при мойому столі, лише тому, щоби показати, що не втікаєте перед мною. Давніще коли ми стрічалися на дорозі, то було лише: „Добрий день. Добрий день" і більш ніщо. Тепер ви раз ураз ідете зі мною й говорите: „Куди йдете, пане Шош? Я також іду туди, пане Шош" — так воно цілісінький рік, лише на те, щоби я не думав, що ви скриваєтеся передімною. Та ваша огидлива честолюбивість посувалася навіть ще дальше. Кожньому розповідали ви, що ви винні мені гроші лише на те щоби показати, що ви цього не соромитеся, лише тому, щоби за мою добросердечність робити рекляму, лише на те, щоби мене перед усіми людьми представляти, як джентельмена. А знаєте, що з цього счинилося?

Довжник (щиро): Ради Бога... що?

Шош: Бо перше всюди почали говорити, що я драб, який позичив вам 80 тисяч корон і тепер за це жадаю від вас щоби ви всюди товаришили мені; дальше я підлий лихвар, який бідних людей невеличкими позичками зганяв зі світа. Та це ще ніщо. Цим я не дуже журився. Та мене обпало все каварняне шумовиння. Один жадав 10 тисяч корон, инший 50 тисяч корон, третій 100 тисяч корон. Всі ваші приятелі: самі джиґуни каварники, картярі і т. д. Всі приходили й натягали мене. І вкінці лише тому що я не натискав на вас, що не скаржив вас, не лазив вічно за вами за моїми грішми, ви так одушевилися моєю чемностю, що в вашій надмірности, що ревіли на всі боки: „Цей Шош то анґол, Шош найщедрійша людина на світі", і то так, що вже аж вейтри і навіть зовсім чужі люде надуживали мене. Я не мав уже спокою, почали навіть по ночах будити мене наче лікаря... Ідіть, ідіть, а ні то попаду в лють і начну вас місити обома ногами.

Довжник (сумно): Але, як ви можете, пане Шош, обиджати мої почування?

Шош: Що? що?? Ви важетеся ще говорити? Що? І коли я перебився через це все, і коли я за ваших 80 тисяч корон заплатив близько 400 тисяч кор., і терпів підозріння лихви і ваше подле товариство, то який з цього кінець? Які овочі, яка нагорода? Ось приходите і зраджуєте моїй жінці, що я такому вітрогонови позичив 80 тисяч корон, коли я з нею тимчасом маю клопоти за дві дри тисячі корон. Чи ви знаєте, що щось такого може загнати жінку найскорше в могилу? А коли ви цього і не зналиб, то як заплатите мені за цю страшну сцену, яка тепер відіграється, як ви відійдете? Чи я заслужив собі у вас на це?

Довжник (з великим жалем) Ні...

Шош (шепотом): Геть мені відсілля! Геть відсілля! (скоро) Геть! геть! геть!

Довжник: Алеж ви не даєте мені докінчити. Я...

Шош: Геть відсілля!

Довжник: Не тручайте мене.. Добре, добре... я йду вже. Виж не даєте чоловікови докінчити слова. А саме я хотів вам сказати, що я не можу оставити тут цих 80 тисяч кор... Я хотів лише показати, що маю їх, та коли вам не конче потрібно цих грошей, то й дальше користувавсяби ними... Я хотів лише показати вам, що не гадаю втікати з грішми... тай... тай...

Шош (розпучливо кидається до стола, щоби мерщій сховати гроші): Де гроші?

Довжник (в дверях скромно): Я саме сховав їх до кишені. Мое поважання, пане Шош. (І він уже за дверми).

Шош (у безмежній люті): А тепер... а тепер мушу ще замість його покласти на стіл 80 тисяч корон, бо вже бачила їх жінка... і вона забере мені їх... (Бє раз ураз головою об стіну, страшно вишкіривши зуби.)

Андреас Д. Карквітаас.

ХРІЗАНТОС.

(Продовження).

III.

Вернувся раз батько з Ґастуні. Пійшов був тамтуди під вечір, до дому Сізініса. Там було зійшлося богато війтів і знатних людей.

— Ну тепер мусить бути кінець, жінко — сказав батько ненці, як станув при дверях. — Дитина, що тепер народиться (моя мати лежала саме перед породами), — мусить бути хлопець. Я так хочу!

Нахилився і поцілував неньку.

Незабаром я народилася. Батько мій зітхнув важко, як прийшли повіншувати йому:

— Старий Дімітріс, сказав він — має пятьох синів, Васіліс трьох, кум Антонакіс двох, а що за великани! Я для батьківщини не маю нікого!.. Нам треба чоловіків рід оружжа, а моя жінка родить лише для веритена!

В гніві вдарив об стіл, що аж розколовся.

— Ніщо, — сказав зараз на те — я зроблю з цього хлопця, і він буде ще і зовсім инакший як такий звичайний хлопець!

Сказав, зробив.

Як я підросла, казав мені ходити в фустанелі, з поясом на пістолі. І назвав мене Хрізантос (злотоцвіт, ромен) замісць Хрізі (злотко). А то було імення, яке надав мені мій хрещеник. Ненці й усім иншим казав лише так кликати мене.

З малечку приучував мене до зброї. Рано й увечір вчив мене орудувати шаблею, як держати і як уживати пальної зброї. І на лови мусіла я йти з ним і ми вполювали вовка і дикого кабана в лісі Дроселе*).

— Я так тебе вивчу, що кулею стрілятимеш через перстень, — говорив батько мені.

І дійсно, я так вивчилася, що стріляла у воздусі „пара" пів цента).

А зброї не вільно мені було мені здіймити навіть, як я йшла на спочинок.

— Палікари**) ніколи не розлучаються з своєю зброєю, — говорив він.

Турків не терпів на око. Я мусіла йому присягнути й обіцяти, що ніколи в життю не заприязнюся з ніяким Турком. Оповідав мені, як то нашого короля Константина, покарали смертю і забрали нам велике місто, що є ключем світа. І богато иншого розказував, так, що коли лише я де пронюхала Турків, мені вже кров ударяла до голови.

— Не дуже ти мудрий, Васіліс — говорили товарищі люде до батька тому, що казав мені ходити по хлопячому.

Батько не відповідав ніщо, але очі іскрилися йому з сердости.

IV.

Так минали літа. І тут знову почався між християнами неспокій.

Знову на Турка!

Ковалі кували день і ніч шаблі і кинджали. Молоді хлопці стріляли до цілі. Я і еше кількох виливали оловяні кулі в печері й скручували патрони.

Так надійшов Великдень. Нараз в навечеря Благовіщення Пресвятої Діви Марії — то був четвер, памятаю добре — бачимо в сумеркові Ґіоріє і Сісініє, оба з Ґастуні, Статі Стаматонуло з відсілля, инших із Лехаїни і Капета Антонакі з Маноляди з около триста Альбанцями.

Мій батько не здужав на гостець (ревматизм), не міг підноситися з постелі. Казав мені підійти близше припоясав мені шаблю, дав рушницю до рук і — „Йди з моїм благословенням — сказав батько — ти знаєш, що ти не жінка, ти мущина; ти повинна бути мущиною. Тому й з отвертими очима кидайся в огонь, у бій... Вбий стільки невірних, скільки зможеш... бо бачиш, піп Дімітріс говорив мені, що чим більше більше ти їх убєш, тим більше гріхів буде тобі прощено!

Моя ненька й сестри стояли в углі й плакали з тиха.

Мене це не зворушало. Я наче на весілля вибіралася.

Батько підвівся помало й з трудом із постелі, підвів мене до дверей, поцілував мене, і сказав „Бувай здорова!" „Коли Турки втечуть із Мореї, тоді й ти можеш вертати до дому!.."

Ґастуні в той час було велике село. Там жив войвода Каді, кількох инших богатих Турків і Сісініс. Він був на службі у султана, як старста.

В навечеря Благовіщення Пресвятої Діви Марії пійшли ми всі тамтуди. Та Турки розвідалися про це і ми не застали ні одного з них.

Коби то ти був бачив цю безладну ватагу Ромейців***), з яких складалося наше народне військо, що позбігалося з усіх сторін. Вони так і розбрилися по турецьких хатах, грабили, щ попло з дорогоцінностей й одіння. Все це тягли до своїх коней. Ах, так воно було того дня з усіми иншими.

— Стійте, хлопці! Ми прийшли тут боротися, а не грабити! — кликали Капетани.

Але де? Будь нам доброзичливий! — подумали собі майже всі і зникли, наче розсіялись.

Незабаром чуємо, що Турки вертаються! Хотіли дістатися аж до цього місця, де моглиби злучитися з намісникоим. Та їх побив у межигірю і відкинув Капетан Харлабакіс Віластіс при допомозі людей з Піргоса.

— Що тепер пічнемо? — спитав Сісініс.

— Що ми тепер пічнемо? Пійдемо і розторощимо Турків, — сказав капетан Антонакі.

То був сміливий чоловік, справжній старинний герой, капетан Антонакі, худощавий і гнучкий з густими чорними вусами, а очі то аж проймали жахом і страхом, як лише поглянув. Цей чуда оказував би в нашому селі, як би остав при життю. Одначе Сісініс скоро зрозумів, що мусітиме спустити перед ним вітрила і...

Ну, як то воно все склалося. Словом, рушили ми походом, щоби вдарити на Турків. Стрінули їх між Савалією і Ровіятою (села в Еліді). Одначе Турки, як лише запримітили нас, забрали гареми до середини й кинулися на нас.

Тепер, ах! Несіть нас, любі ноженьки, що сили! Все кинулося втікати. Сісініс перший зявився в Ґастуні.

Я — що маю тобі сказати? — я була запалала відвагою, тепер кипіло в мені зі сорому. Чи не сором то, що Турки гнали нас так на перед себе, як худобу? Че не ганьба то, що ми не вирізали їх у пень першого дня повстання. Все це кружляло мені в голові. Я гіренько плакала над цією моєю недолею.

Нараз бачу перед собою... Стаматопула****) Він був старий і неповоротний-огрядний, так, що не легко приходилося йому рухатися. Чура його з конем утік, а його оставив на власну долю.

Я, — що я тепер пічну? — Яж не могла так оставити цього старого чоловіка, щоби Турки вбили його так легко... Я памятала також на батькові слова, що то він їх частенько говорив нам:

— Стаматопулос, діти — говорив він — то так, як ваш батько. Колиб не він — то Алі Ефенді на скок блохи був би зробив мені кінець.

Отже схопила я старого по спину і плентаюся з ним до Ґастуні. Та Турки дуже скоро наздогонили його. Ще кілька хвилин і вони були коло нас.

— Тепер любий дідусю перехриститися — кажу я йому. — Хай Пресвята Діва має тебе в своїй опіці!

З тими словами зняла я його з плечий та стаю з рушницею попереду нього.

І зараз же вистрілила я. Та не знаю чи поцілила кого... Чую сильний шум у голові коліна гнуться підомною, в очах потемніло, а потім корчево вилася на землі.

(Конець буде).

*) Ліс Дроселе (або Дроселі — „свіжий ліс"), то лісиста гора у висунутій на перед частині просторих гір Ерімантос, тепер Ольонос, 2225 метрів високих.

**) Палікари — великани, сміливі войовники; передусім товариші Арматолів і Клефтів у визвольній боротьбі.

***) Ромейці, східні Римляни, візантійські Греки, взагалі Греки; нарід що часто вживає цих назв замісць Гелени.

****) Стаматопуло був свого часу один із найбільше неустрашимих борців за волю.

ДИВНЕ ЗАВІЩАННЯ.

Один промисловець в Брукселі записав свойому лікареві 5000 франків під умовою, що цей по його смерти забє йому в голову великий цвях. Промисловець помер і лікарвиконав умову завіщання, мотивуючи це тим, що покійник боявся бути похороненим в летарґічному сні, а вбитий в голову цвях виключав можливість його пробудження в домовині.

В. Будзиновський.

З ВЯЗНИЦІ.

ІСТОРИЧНЕ ОПОВІДАННЄ.

Свобідно за Майом.

(Продовження)

(9)

Вибач, примовив до него мутеселім, подаючи йому люльку і сам запалюючи її. — Я твій приятель, але я мусів слухати макреджа, бо не знав, що його скинули, ще й гончі листи розіслали за ним. Простиш мені?

Як будеш поводитися так, щоби я міг забути твою провину.

Забудеш, бо ти забудько.

Що я ще забув??

Прислати мені обіцяну медицину.

Я не забудько, за медицину не забув. Вона вже в мене. Коли я до сеї пори ще не прислав тобі її, то се лиш тому, бо ти арештував мене.

То не забуваючи про медицину, забудь про той арешт. Коли пришлеш медицину? Той макредж до решти попсував мені нервову систему.

Дам тобі медицину, ще ліпшу, ніж була вчерашна.

До селямнику увійшов Селім-аґа і заявив, що з Ерзеруму приїхав чавш.

Нехай прийде мутеселім приказав.

Чавш увійшов, подав мутеселімови пакет і вийшов. Мутеселім розпечатав пакет виймив письмо і став читати.

То письмо від анатосі казіаскері, — сказав, прочитавши. Пише мені, що валі прогнаний, та щоби, як би тут случайно появився макредж, я арештував його і передав чавшови.

Але дай сильний конвой.

Дам десять арнавтів, бо з ним піде ще другий арештант. Казі аскері пише, щоби я зараз вислав до Ерзеруму того московського шпіона. Пише, що я ручу за него моєю головою. Шпіона вишлють аж до Стамбула.

Ся вість була для Сивенкого сильним ударом.

Колй транспорт відійде?

Завтра перед полуднем. Тепер напишу рапорт. Не забудь за медицину і прийди до мене завтра рано. Побачиш, як обезпечу макреджа, щоби по дорогї не втік.

Коли Сивенкий вернув до хати, Мерсіна розплакалася. Тепер з утіхи, що її комірникови нічого не сталося. За сі слези утіхи і щирої приязни дістала добрий бакшиш, і гроші на додаток до харчу для вязнів.

Лише тому поганому макреджови не дам нічого. Ні моеї юшки не дам. Поганець!

Сивенкий пішов до своеї комнати, скликав товаришів і розказав їм, що сталося.

Як не видубудем сина з вязниці в ночи, то він пропав, — Климентій сказав стурбований

Гадаю, що видобудемо його. Мутеселім вже пригадуває мені мою обіцянку, котрої я цілком не обіцював йому. Нині треба буде йому і Селімови дати подвійну дозу тої медицини. Гадаю, що і у Мерсіни нервова система не дуже здорова, що і їй потрібна медицина. — Може не схоче пити? Климентій замітив.

Не скажу їй, що то вино.

Скажу, що се медицина. Як покушае солодке, ще й тепле, то випе тілько, кілько треба, щоби вснути аж до рана.

Тепле?

Очивидно горяче вино смачнійше і зрадливе. Зразу ділае непомітно і вбивае доразу.

На розмові і укладання пляну викрадіжи Івана зійшов день. Коли смерклося товариство сіло до вечери. Сивенкий наляв вина до горшка і просив Мерсіну заварити. Що се за напій, не сказав їй. Він хотів Селіма залляти таки зараз, щоби вснув ще, заки він сам піде до мутеселіма. Вже кінчили вечеряти, коли в комнату вскочив Селім.

Мутеселім іде сюди!— крикнув до Сивенкого. — Казав, що хоче з тобою балакати.

Климентій схопився і втік до своеї хати. Ліндсай також вийшов. Коли увійшов мутеселім, вийшли Ковтюк і Немова.

Ти прийшов по медицину? — спитав його Сивенкий. — Вибач, що ще не післав тобі. Але я саме тепер гадав зайти до тебе і медицину принести. Впрочім я повинен бути тобі вдячний за честь, яку робиш мені, навідавшися до мене. При сій нагоді покушаеш медицини, якої я в твоїй хаті може не міг би дати тобі. Зараз принесу.

Сивенкий пішов до кухні. Надійшов саме в хвили, коли Мерсіна начерла з горшка полонником горячого вина і вливала в свій рот. Побачивши його, жахнулася і кинула полонника в кут.

Я кушала, чи вже досить горяче, — Звинялася. — Такого свинства не пила би.

То мабуть так виварилося, — Сивенкий замітив, показуючи на горнець. — Я наляв повно.

Очивидно, що виварилося, Бачиш, як пара садить?

Сивенкий наляв горячого вина до чарки і вернув до мутеселіма.

Стрібуй!

Мутеселім потягнув раз, другий, третий.

Ся медицина, то молоко, яке пливе з дерев раю, — замітив. — Маеш богато такої?

Для тебе вистане.

Я прийшов не лиш відвідати тебе, але й порадитися.

Медицини вже не хочеш?

Чому ні! Принеси і я розкажу тобі, в чім діло.

Пропав наш плян? — Климентій спитав Сивенкого, коли він виходив по вино. — Коли мутеселім тут, то не будеш міг зийти до вязниці. І ключа від Селіма не дістанеш, бо буде тверезий.

Запю їх тут. Кілька чарок такого вина й слоня повалить, не то не привичного до горячих напитків Турка.

Щось ся медицина дуже вичарюється, — Сивенкий замітив, увійшовши до кухні. — Вже й половини горшка нема. Мушу додати ще дві фляшки.

Додай, додай! — Мерсіна лепетіла, ледви держачися на ногах. — То Селім пильнував хвилю і зле пильнував, отже збігла.

Сивенкий вернув до мутеселіма і подав йому чарку. Сей випорожнив її доразу і сів на коврі.

Тепер до діла. Як гадаеш? Що сталось би зі мною, як би макрадж втік з вязниці? або як би шпіон втік або як би вони оба втікли?

Міркую, що тебе повісили би. Отже бачиш. Я додумався до його, що мені не вільно покладатися ні на кого. Я мушу сам пильнувати їх. Я прийшов сюди по ключ і піду до вязниці на обзорини. Селіме! — крикнув.

Селім увійшов.

Дай ключ від вязниці.

Селім подав йому ключа і вийшов. Пішов до кухні, будьтоби пильнувати медицину щоби не збігла.

(Дальше буде).